

**OLIV TA'LIM TIZIMI KADRLARINI
QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

OLIV TA'LIM TASHKILOTLARIDA KORRUPSIYA VA MANFAATLAR TO'QNASHUVINING OLDINI OLISH

O'quv-uslubiy majmua

2025

+99871-202-01-20
<https://bimm.uz>

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**“OLIY TA’LIM TASHKILOTLARIDA KORRUPSIYA VA MANFAATLAR
TO‘QNASHUVINI OLDINI OLISH”
MODULI BO‘YICHA**

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

**(Oliy ta’lim tashkilotlari rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish
kurslarining barcha yo‘nalishlari uchun)**

Toshkent – 2025

Modulning o'quv-uslubiy majmuasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrdagi 485-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan o'quv dasturi va o'quv rejasiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: **B.I. Ismailov** - yu.f.d., professor.

Taqrizchi: **V.R.Topildiyev** - yuridik fanlar doktori, professor

*O'quv-uslubiy majmua Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Ilmiy-metodik Kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(2024-yil 27-dekabrdagi 3-son bayoninig 4.2-qarori)*

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	4
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI	12
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	19
IV. SEMINAR-TRENING MASHG‘ULOT MATERIALLARI	37
V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI	52

I. ISHCHI DASTUR

I.ISHCHI DASTUR

KIRISH

So‘nggi yillarda mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida muhim tashkiliy-huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Aholining huquqiy ongi va madaniyatini oshirishga, jamiyatda korrupsiyaga qarshi murosasiz munosabatni shakllantirishga yo‘naltirilgan tizimli choralar ko‘rilmoqda.

Korrupsiyadan holi jamiyat va davlatni yaratish mamlakat taraqqiyotining mustahkam kafolati bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2018-yil 7-dekabr kuni Konstitutsiyamizning 26-yilligiga bag‘ishlangan marosimda so‘zlagan nutqlarida “Korrupsiya bilan hech qachon maqsadimizga erisha olmaymiz” deb ta’kidlagan edilar.

Davlatimiz rahbari tomonidan oliy ta’lim tizimiga qaratilayotgan alohida e’tibor va g‘amxo‘rliklarga qaramasdan, sohada korrupsiya holatlari, jiddiy muammo va nuqsonlar hamon saqlanib qolmoqda.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida” va “Ta’lim to‘g‘risida” Qonunlarida ta’lim muassasalarida korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi huquqiy ta’lim va tarbiya belgilangan davlat ta’lim standartlariga muvofiq amalga oshiriladi.

Demokratik islohotlarni chuqurlashtirishning bugungi sharoitida korrupsiyaga qarshi murosasiz kurash davlat va jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biri sanaladi. Uni amalga oshirish mustahkam huquqiy asos va samarali mexanizm joriy etilishini talab qiladi.

Shu munosabat bilan, 2017-yil 3-yanvarda O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida” gi O‘RQ–419-sonli Qonuni qabul qilindi. Mazkur Qonunning 16-moddasida davlat organlari va boshqa tashkilotlar korrupsiyaga qarshi kurashish maqsadida korrupsiyaga qarshi kurashish masalalariga doir huquqiy tarbiya va ta’limni, ilmiy-amaliy tadbirlarni tashkil etish, o‘quv-uslubiy va ilmiy adabiyotlarni ishlab chiqish yo‘li bilan zarur chora-tadbirlar ko‘rishi lozimligi belgilangan.

Oliy ta’lim sohasida korrupsiya holatlarini barvaqt aniqlash hamda bartaraf qilishga qaratilgan ishlar hamda amalga oshirish mexanizmlari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5729-son Farmoni bilan tasdiqlangan oliy va o‘rta maxsus ta’lim sohasida “Korrupsiyasiz soha” loyihasini amalga oshirish belgilab olindi. Ushbu loyiha doirasida oliy va o‘rta maxsus ta’lim tizimida izchil va maqsadli ishlar yo‘lga qo‘yildi.

Ishchi dastur O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi murosasiz munosabatda bo‘lish muhitini yaratish, davlat va

jamiyat boshqaruvida korrupsiyaviy omillarni keskin kamaytirish va bunda jamoatchilik ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6257-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha 2021-2022-yillarga mo'ljallangan davlat dasturi", 2022-yil 28-yanvardagi "2022- 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" F-60-son, 2022-yil 28-noyabrdagi "Jinoyatlarni tergov qilish sohasida malakali kadrlarni tayyorlashning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish to'g'risida" PF-257-son Farmonlari, 2021-yil 6-iyuldagi "Korrupsiyaga qarshi kurashish aoliyatini samarali tashkil etishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-5177-son, 2022-yil 11-maydagi "Davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaviy xavf-xatarlarni bartaraf etish mexanizmlarini takomillashtirish va ushbu sohada jamoatchilik ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-240-son Qarorlari hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda "Korrupsiyaga oid huquqbuzarlik haqida xabar bergan yoki korrupsiyaga qarshi kurashishga boshqa tarzda ko'maklashgan shaxslarni rag'batlantirish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida" 829-son Qarorlari ustuvor yo'nalishlari mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo'lib, u oliy ta'lim muassasalari rahbar kadrlarining korrupsiyaga qarshi kurashish va manfaatlar to'qnashuvining oldini olish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini doimiy oshirib borishni maqsad qiladi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish, xodimlar tomonidan odob-ahloq talablarini to'liq anglash va unga halollik, poklik asosida vijdonan amal qilish, ta'lim jarayonini shaffofligi va ochiqqligini ta'minlash, manfaatlar to'qnashuvini bartaraf qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini o'zlashtirish hamda korrupsiyaviy xavf-xatarlar darajasini pasaytirish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan.

Modulning vazifalari:

- oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish;
- xodimlar tomonidan O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha ichki hujjatlar talablarini to'liq va har tomonlama o'zlashtirish hamda ularga rioya etish;
- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga yo'l qo'ymaslik va o'z vaqtida aniqlash, ularni keltirib chiqaruvchi sabab va sharoitlarni, oqibatlarini bartaraf etish, egallab turgan lavozimidan qat'iy nazar, tizimning barcha xodimlari tomonidan korrupsion harakatlar sodir etganlik uchun javobgarlik muqarrarligi prinsipiga amal qilishini ta'minlash;

- korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalari samarali faoliyatini tashkil etish,
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribadan samarali foydalanish;
- Odob-axloq kodeksi hamda ichki tartib qoidalarga rioya etish;
- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning o'z vaqtida oldi olinishini, aniqlanishini va ularga chek qo'yilishini ta'minlashga, ularning oqibatlarini, shuningdek, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etishga doir tadbirlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

“Oliy ta'lim tashkilotlarida korrupsiya va manfaatlar to'qnashuvini oldini olish” modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- korrupsiyaga qarshi kurash borasida O'zbekiston Respublikasi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari hamda “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonuni talablaridan xabardor bo'lish;
- oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish ichki tizimining asosiy vazifalari, mazmun-mohiyati, yuzaga kelish sabablari, ijtimoiy-huquqiy omillarini;
- ta'lim jarayonini shaffofligi va ochiqqligini ta'minlash uchun amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlarni tashkil qilishni muvofiqlashtiruvchi ichki me'yoriy hujjatlarning talablarini;
- korrupsiyaviy harakatlarni yuzaga kelishini oldini olish uchun e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan sohalarni;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribalarni;
- manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sohalar, ularni oldini olish va bartaraf etish uchun qo'llanilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarning mazmun mohiyatini;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslari hamda korrupsiyaviy xavf-xatarlar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini;
- oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilganlik holatlarining ko'rinishi lozim bo'lgan ishlarning aniq tafsilotlarini **bilishi** kerak.

Tinglovchi:

- umume'tirof etilgan kasbiy odob-axloq normalariga rioya qilish;
- oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish;

- ta'lim jarayonini shaffofligi va ochiqqligini ta'minlash;
- oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilganlik holatlarini aniqlash va bartaraf etish;
- Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayonida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilishi va korrupsiyaviy harakatlarni sodir etilishini oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- oliy ta'lim muassasalarida byudjet va byudjetdan tashqari jamg'armalar mablag'larini maqsadsiz sarflanishini aniqlash usullarini qo'llash;
- xodimlarning ish haqi, ularga beriladigan mukofot pullari va boshqa to'lovlarni amalga oshirishda shubhali holatlarni aniqlash va nazoratini ta'minlash uchun "UzASBO" dasturi byudjet tashkilotlarining buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish uchun mo'ljallangan dastur asosida, barcha operatsiyalar, ko'rsatkichlar va me'yorlar, shu jumladan mehnatga soatbay haq to'lash miqdorlari amaldagi qonun hujjatlariga asosan o'z vaqtida kiritib borilish amaliyotlarni kuzatib borish;
- xodimlarning ish haqi, ularga beriladigan mukofot pullari va boshqa to'lovlarni amalga oshirishda shubhali holatlarni aniqlash va nazoratini ta'minlash;
- korrupsiyaviy huquqbuzarliklar profilaktikasi samaradorligini oshirish usul va vositalaridan samarali foydalanish *ko'nikmalariga* ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- korrupsiyaga qarshi preventiv ta'sir choralarini o'z vaqtida to'g'ri qo'llay olish;
- korrupsiyaviy huquqbuzarliklar profilaktikasi borasidagi usul va vositalardan amaliyotda keng foydalanish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribadan foydalanish;
- xavflar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini amalga oshirish tartibiga rioya etish;
- fuqarolarni ishga qabul qilish jarayonlarini nazoratga olinishini ta'minlash;
- Xarid Komissiyasining tarkibini tuzish bo'yicha talablarga rioya etish;
- materiallarni huquqni muhofaza qiluvchi organlarga taqdim qilish, xizmat tekshiruvi materiallarni rasmiylashtirish, ularni saqlash va arxivlarga topshirish;
- Davlat xaridlarini amalga oshirish jarayonida manfaatlar to'qnashuvi va korrupsiyaviy harakatlarni oldini olish;
- korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash, ularni majburiy baholash, korrupsiya xavfi yuqori hisoblangan lavozimlar ro'yxatini shakllantirish;

- oliy ta'lim muassasalari mablag'larini maqsadsiz sarflanishini aniqlash, xodimlarning ish haqi va boshqa to'lovlarini kuzatib borish va nazoratini ta'minlash **malakalariga** ega bo'lishi zarur.

Tinglovchi:

- oliy ta'lim muassasalarida korrupsiyaviy jinoyatlar sodir etilishini oldini olish, xavf-xatarlarni aniqlash, ularni bartaraf etish, tegishli choralar qo'llanishini ta'minlash;
- korrupsiyaga qarshi kurashish huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribalar ahamiyatini tahlil qilish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini o'zlashtirish hamda korrupsiyaviy xavf-xatarlar darajasini pasaytirish;
- Odob-axloq kodeksi hamda ichki tartib qoidalariga rioya etmaslik holatlari yuzasidan xizmat tekshiruvlari o'tkazish;
- kasb odobnomasi talablarini chuqur anglash va unga og'ishmay rioya qilish;
- xizmat o'tash davrida manfaatlar to'qnashuvini va korrupsiyaning turli ko'rinishlarini bartaraf qilish usul va vositalarini qo'llash **kompetensiyalariga** ega bo'lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“Oliy ta'lim tashkilotlarida korrupsiya va manfaatlar to'qnashuvini oldini olish” moduli ma'ruza, seminar-trening mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

O'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan.

Ma'ruza va seminar-trening mashg'ulotlari munozara va debat, ilmiy baxs va muhokama shaklida, test so'rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llagan holda, zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalar asosida tashkil etiladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

“Oliy ta'lim tashkilotlarida korrupsiya va manfaatlar to'qnashuvini oldini olish” moduli o'quv rejadagi “Oliy ta'limning normativ huquqiy asoslari” va “Ta'lim menejerining innovatsion faoliyati, kompetentligi, professionalligi” modullari bilan o'zaro bog'liq hamda uslubiy jihatdan uzviy bog'langan holda rahbar kadrlarning oliy ta'lim tizimida korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish, manfaatlar to'qnashuvini bartaraf qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish

ichki tizimining huquqiy asoslarini o'zlashtirish bo'yicha kasbiy tayyorgarlik darajasini o'ttirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar oliy ta'lim tizimida korrupsiya va manfaatlar to'qnashuvini oldini olish hamda ularni bartaraf etish usullarining davlat va jamiyat hayotini takomillashtirishdagi o'rni va ahamiyati, mazmun mohiyati va asosiy tamoyillari, yo'nalish va maqsadlariga doir kasbiy bilim va malakalarga ega bo'ladilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Auditoriya o'quv yuklamasi		
		Jami	Nazariy	Seminar-trening
1.	Oliy ta'lim tizimida korrupsiya oldini olish usullari	2	2	
2.	Oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuvini bartaraf etish usullari	2		2
Жами:		4	2	2

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. Oliy ta'lim tizimida korrupsiya oldini olish usullari. (2 soat)

Oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish ichki tizimining asosiy vazifalari, mazmun-mohiyati, yuzaga kelish sabablari, ijtimoiy-huquqiy omillari.

Korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribaning ahamiyati, korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash, ularni majburiy baholash, korrupsiya xavfi yuqori hisoblangan lavozimlar ro'yxatini shakllantirish, xavflar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini amalga oshirish tartibi.

SEMINAR-TRENING MASHG'ULOTLARI MAZMUNI

1-mavzu: Oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuvini bartaraf etish usullari. (2 soat)

Oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilganlik holatlarining ko'rinishi, manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sohalar, ularni oldini olish va bartaraf etish uchun qo'llanilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarning mazmun-mohiyati, fuqarolarni ishga qabul qilish jarayonlarini nazoratga olinishini ta'minlash (nomzodlarni tekshirish tartibi), ushbu sohada qo'llanishi lozim bo'lgan xorij tajribasi.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modulning ma'ruza va seminar-trening mashg'ulotlarini o'qitishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ma'ruza mashg'ulotlari (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- seminar-trening mashg'ulotlari davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA'LIM METODLARI

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI

“KWLH” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo‘yicha qo‘yidagi jadvalda berilgan savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Know – nimalarni bilaman?

Want – nimani bilishni xohlayman?

How - qanday bilib olsam bo‘ladi?

Learn - nimani o‘rganib oldim?.

“KWLH” metodi	
- Nimalarni bilaman: -	Nimalarni bilishni hohlayman, nimalarni bilishim kerak:
3. Qanday qilib bilib va topib olaman: -	Nimalarni bilib oldim:

“W1H” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo'yicha qo'yidagi jadvalda berilgan oltita savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

What?	Nima? (ta'rifi, mazmuni, nima uchun ishlatiladi)	
Where?	Qayerda (joylashgan, qayerdan olish mumkin)?	
What kind?	Qanday? (parametrlari, turlari mavjud)	
When?	Qachon? (ishlatiladi)	
Why?	Nima uchun? (ishlatiladi)	
How?	Qanday qilib? (yaratiladi, saqlanadi, to'ldiriladi, tahrirlash mumkin)	

“SWOT-tahlil” metodi.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• хавфлар

Keys-stadi” metodi

«**Keys-stadi**» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot ta'minoti bilan tanishtirish	✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va o'quv topshirig'ni belgilash	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik iyerarxiasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining yechimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil yechim yo'llarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

“Assesment” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod ta'lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o'zlashtirish ko'rsatkichi va amaliy ko'nikmalarini tekshirishga yo'naltirilgan. Mazkur texnika orqali ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo'nalishlar (test, amaliy ko'nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo'yicha tashhis qilinadi va baholanadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

“Assesment”lardan ma'ruza mashg'ulotlarida talabalarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o'rganishda, yangi ma'lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg'ulotlarda esa mavzu yoki ma'lumotlarni o'zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o'z-o'zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. Shuningdek, o'qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o'quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo'shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

Test

•

Muammoli vaziyat

Tushuncha tahlili (simptom)

Amaliy vazifa

“SCAMPER” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod muammolarni bartaraf etish bo'yicha yangi innovatsion g'oyalarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan. SCAMPER “tez yugurish” degan ma'noni anglatadi. SCAMPER tushunchasi kengaytmasi (7 ta)ning har biridan 7 qatordan va 3 ustundan iborat jadval yaratish talab etiladi.

SCAMPER

Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish

SCAMPER savollari	SCAMPER savollari (yangi g'oyani ishlab chiqish)	Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish
S	Nima bilan almashtirish mumkin?	
C	Nima bilan birlashtirish mumkin?	
A	Nimaga moslashtirish kerak?	
M	Qanday yaxshilash mumkin?	
P	Nimalarni o'zgartirish mumkin? (shakl, tur, belgi, rang va boshqalar)	
E	Yana qanday holda qo'llash mumkin	
R	Nimani qayta tiklash mumkin?	

III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

III. NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-MAVZU: OLIY TA'LIM TIZIMIDA KORRUPSIYA OLDINI OLISH USULLARI. (2 soat)

Reja:

1.Oliy ta'lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish ichki tizimining asosiy vazifalari, mazmun-mohiyati, yuzaga kelish sabablari, ijtimoiy-huquqiy omillari.

2.Korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribaning ahamiyati, korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash, ularni majburiy baholash, korrupsiya xavfi yuqori hisoblangan lavozimlar ro'yxatini shakllantirish, xavflar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini amalga oshirish tartibi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish va shaffoflikni ta'minlashning ta'sirchan mexanizmlarini joriy etish bo'yicha quyidagi tadbirlar amalga oshiriladi:

oliy ta'lim sohasida "Korrupsiyasiz soha" loyihasini izchil davom ettirish, korrupsiyaning har qanday ko'rinishiga barham berish;

oliy ta'lim muassasalarini tajribali, halol, pok vijdonli, mas'uliyatli professor-o'qituvchi va xodimlardan shakllantirib, ularning vazifalarini aniq belgilab berish;

oliy ta'lim muassasalarining jamiyat oldidagi hisobdorligi va ta'lim sifatini ta'minlashdagi mas'uliyatini oshirish, keng jamoatchilikni shaffoflik va xolislik tamoyillari asosida ta'lim xizmatlari sifati to'g'risidagi ma'lumotlar bilan xabardor qilib borish;

professor-o'qituvchilar bilan talabalar o'rtasidagi byurokratik omillarni bartaraf etish, baholash mezonlaridagi shaffoflikni kuchaytirish, talabalar bilimini baholashda adolatni ta'minlash;

abituriyentlar va magistraturada ta'lim olish uchun talabgorlar hujjatlarini qabul qilish, barcha kasbiy (ijodiy) imtihonlarni o'tkazish, ularning bilimini baholash, o'qishni ko'chirish yoki qayta tiklash jarayonlarida suiiste'molchilik holatlarining oldini olish, bu borada jamoatchilik kengashlarining rolini oshirish, shaffoflikni ta'minlash;

professor-o'qituvchilarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlash, ushbu kasb jozibadorligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi hamda oliy ta'lim muassasalari faoliyatining ochiqligini ta'minlash, fuqarolik jamiyati institutlari bilan aloqalarini mustahkamlash, jamoatchilikka axborot taqdim etishning tezkor va zamonaviy shakllarini joriy etish;

malaka oshirish, ilmiy-tadqiqot ishlarini tayyorlash va amaliyotga tatbiq etish, nazorat-monitoring, xodimlarni ishga qabul qilish va lavozimga tayinlash, oliy

ta'lim muassasalari faoliyatini o'rganish va tizimdagi boshqa jarayonlarda shaffoflikni ta'minlash;

professor-o'qituvchilarning o'quv yuklamalarini optimallashtirish, kasbiy faoliyatga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish asosida oliy ta'lim tizimi xodimlarining mehnat unumdorligini oshirish;

oliy ta'lim tizimida pedagog kadrlarni ishga qabul qilish, lavozimlarga tanlov o'tkazishda adolat va ochiqlikni ta'minlash, o'quv yili yakunlari bo'yicha pedagog kadrlar faoliyatiga baho berish, bu borada jamoatchilik nazoratining yangi va samarali mexanizmlarini amaliyotga joriy etish;

oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning amaldagi meyoriy-huquqiy hujjatlariga rioya qilinishi, xarajatlar smetalarini shakllantirish tartibiga amal qilish va ichki moliyaviy taftish ishlarini takomillashtirish, ushbu jarayonda korrupsiyaga oid holatlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etilishini ta'minlash;

oliy ta'lim tizimida kadrlar zaxirasini shakllantirish, odob-axloq normalariga rioya etilishini ta'minlash masalalarini tartibga soluvchi meyoriy-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish va joriy etish.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlar – davlat hokimiyati organlari faoliyat olib borishi, davlat xizmatchilarining faoliyati jarayonida yuzaga keladigan, korrupsiyaga oid huquqbuzarlikni sodir etish vaziyatini yaratadigan hamda ular natijasida noxush oqibatlar keltirib chiqaradigan holatlar, omillar va harakatlar.

Korrupsiya xavf-xatarlarini idoraviy xaritasi – davlat organi, uning hududiy tuzilmalarida va idoraviy mansub tashkilotlarda korrupsiya xavf-xatarlarini baholash natijasiga ko'ra tuziladigan hamda davlat xizmatchilarining soha faoliyati, lavozimlari va ularning korrupsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan funktsiya (vakolat)larining umumiy ro'yxati, shuningdek ular bo'yicha minimallashtirish bo'yicha choralarini o'z ichiga oladigan hujjat.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlarini baholash – davlat organining amalga oshirayotgan funktsiyalari (vakolatlari)ni tahlil qilish va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etilishiga sharoit yaratishi mumkin bo'lgan korrupsiya xavf-xatarlarini aniqlash hamda ularni minimallashtirishga qaratilgan samarali va natijali chora-tadbirlarni ishlab chiqish bo'yicha faoliyat.

Korrupsiyaga qarshi komplaens nazorat (compliance control) tizimi - davlat organlari va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi xalqaro standartlar, qonun va boshqa me'yoriy huquqiy hujjatlarga muvofiq tashkil etuvchi, korrupsiya xavf-xatarlari, manfaatlar to'qnashuvini o'z vaqtida aniqlash va chek qo'yish, qonun buzilish va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar haqida xabar berishni o'zida mujassam etgan profilaktik tizim.

ISO 37001:2016 «Korrupsiyaga qarshi boshqaruv tizimlari – Foydalanish uchun talablar va tavsiyalar» xalqaro standarti tashkilotda korrupsiyaga qarshi kurashning samarali tizimini yaratishning xalqaro usullarini o‘zida jamlagan, korrupsiyaga qarshi mukammal boshqaruv tizimini yo‘lga qo‘yishga xizmat qiladigan xalqaro standartdir.

ISO 37001:2016 korrupsiyaga qarshi boshqaruv tizimini ishlab chiqish, joriy etish, qo‘llab-quvvatlash, tahlil qilish va takomillashtirish uchun talablarni va rahbariy ko‘rsatmalarni belgilaydi.

Mavzuning maqsadi: Korrupsiyaga qarshi kurash borasida institutsional, tashkiliy-huquqiy va idoraviy tizimlar rivojlanishi to‘g‘risida bilimlarga ega bo‘lish

Mavzudan kutilayotgan natijalar:

Mavzuni o‘zlashtirganidan so‘ng tinglovchi quyidagi bilimlarga ega bo‘ladi:

Korrupsiyaga qarshi kurash borasida nazorat tizimlari shakllanishi.

Parlament nazorati va uning sub’ektlari, Parlament nazorati shakllari

Prokuratura organlari faoliyati ustidan parlament nazoratini amalga oshirish tartibi.

Jamoatchilik nazorati va uning sub’ektlari, asosiy prinsiplari, jamoatchilik nazoratining shakllari.

Korrupsiyaga qarshi kurashish borasida prokuror, davlat moliyaviy, ma’muriy, tadbirkorlik sub’ektlarini himoya etish sohasida nazorat tizimlari.

O‘zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida bilimlarga ega bo‘ladi.

Mavzuni o‘zlashtirganidan so‘ng tinglovchi quyidagi ko‘nikmalarga ega bo‘ladi:

“Parlament nazorati to‘g‘risida”gi 2016 yil 11 apreldagi Qonuni,

“Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida”gi 2018 yil 12 apreldagi Qonuni,

“O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonuni,

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5843-son Farmoni,

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining O‘zbekiston Respublikasida Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2020 yil 29 iyundagi Farmoni PF-6013-son Farmoni talablari va b. xujjatlari talablarini qo‘llash.

Yangi O‘zbekistonning yangilangan siyosati ham aynan inson qadriyatini oliy darajaga ko‘tarish, jamiyatda adolat va qonun ustuvorligini so‘zsiz ta’minlash kabi yuksak g‘oyalarga tayanmoqda.

Biroq, afsuski, bu yo‘ldagi islohotlar natijadorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan, taraqqiyotga to‘siq bo‘layotgan bir qator omillar, illatlar saqlanib qolmoqda.

Hech shubhasiz, ulardan biri va eng xavflisi korrupsiyadir.

Bu illat avvalo, xalqimizning davlat va islohotlarga ishonchini so‘ndirishi, jamiyatda norozilik kayfiyatini kuchaytirishi bilan ham g‘oyat xatarlidir.

Shu bois, istiqlol yillarida mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish borasida qator ishlar amalga oshirildi.

O‘zbekistonning 2008 yilda BMTning Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasiga va boshqa xalqaro hujjatlarga qo‘shilganligi bu borada amalga oshirilgan birinchi qadam bo‘ldi.

Muhtaram Prezidentimiz tashabbuslari bilan qabul qilingan “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonun va alohida Davlat dasturida esa navbatdagi vazifalar belgilab olindi.

Qonunda ilk bor korrupsiya va manfaatlar to‘qnashuvi tushunchalariga ta’rif berildi. Shuningdek, Qonunda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha vakolatli organlar hamda ularning maqomi aniq belgilab qo‘yildi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha faoliyatni muvofiqlashtirish uchun Bosh prokuror rahbarligida Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasi tashkil etildi.

2017 – 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi o‘zining tub mohiyati bilan aynan korrupsiyani tag-tomiri bilan yo‘q qilishga qaratilgan tarixiy hujjat bo‘ldi.

Unda barcha sohalarda korrupsiyaga barham berish, uning ildiz otishiga sharoit yaratayotgan sabablarni bartaraf etishga qaratilgan aniq chora-tadbirlar bayon qilindi.

2019 yilda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish

chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi. Mazkur Farmon bilan 2019 – 2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha ikkinchi Davlat dasturi tasdiqlandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6013-son Farmoni, 2020 yil 29 iyundagi O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi № PQ-4761-son Qarori asosida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Korrupsiyaga qarshi kurashish Agentligi tashkil etildi.

Agentlik korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, davlat organlari, ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa nodavlat sektor vakillarining birgalikdagi samarali faoliyatini ta'minlash, shuningdek, mazkur sohadagi xalqaro hamkorlik uchun mas'ul bo'lgan maxsus vakolatli davlat organi hisoblanadi. Agentlik o'z faoliyatini qonuniylik, xolislik, hisobdorlik, ochiqlik va shaffoflik prinsiplari asosida boshqa davlat organlari, tashkilotlar va ularning mansabdor shaxslaridan mustaqil ravishda amalga oshiradi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga bo'ysunadi va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari oldida hisobdordir.

Mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida muhim tashkiliy-huquqiy mexanizmlar amalga oshirilishi, davlat organlarining ochiq va shaffof faoliyat yuritishi, qulay biznes muhiti, ustuvor xalqaro reytinglardagi O'zbekiston Respublikasining o'rni yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilishi natijasida xalqaro maydonda ijobiy ko'rsatkichlarga bosqichma-bosqich erishilmoqda.

Shu bilan birga, tahlillar korrupsiyaga qarshi kurashishning zamonaviy preventiv usullarini har bir davlat organi amaliyotiga joriy qilish, ushbu sohada ular faoliyatining ochiqligi va hisobdorligini ta'minlash hamda amalga oshirilayotgan choralarning samaradorligini oshirishda mas'uliyatsizlik va rasmiyatchilik holatlariga yo'l qo'yilayotganligi kuzatilmoqda.

Davlat organlarida o'z vazifa va funksiyalarini amalga oshirishda yuzaga keladigan korrupsiyaviy xavf-xatarlarni majburiy baholash bo'yicha yagona yondashuvni ta'minlash, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha amalga oshirilgan ishlarni monitoring qilish va baholash tizimini yanada takomillashtirish, ularning o'z vaqtida va sifatli amalga oshirilishini ta'minlash maqsadida davlat organlari faoliyatiga amalga oshirilayotgan funksiyalar (vakolatlar)ni korrupsiyaviy xavf-

xatarlarga moyilligi nuqtai nazardan tahlil qilish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar sodir etilishining shart-sharoitlari va sabablarini o'rganish hamda ularni minimallashtirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ko'rish bo'yicha korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baholash joriy etilmoqda.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baholash uchun ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jarayoni barcha manfaatdor taraflar (tegishli davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, ekspertlar va boshqalar bilan yaqin hamkorlikda bo'lgan tashkilotlar) ishtirokida va ularning fikrlarini inobatga olgan holda amalga oshiradi.

Davlat organlari va tashkilotlarida hisobdorlik va oshkoralik darajasini oshirish uchun korrupsiyaviy xavf-xatarlarning idoraviy xaritasi hamda har yillik korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturlari tegishli davlat organlarining rasmiy veb-saytlaridagi "Korrupsiyaga qarshi kurashish" alohida bo'limida majburiy tartibda e'lon qiladi.

Davlat organlarida korrupsiya xavf-xatarlarini baholash:

Davlat organlarida korrupsiya xavf-xatarlarini baholash tizimi O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2019 yil 27 maydagi PF-5729-son, hamda "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2020 yil 29 iyundagi PF-6013-son Farmonlariga muvofiq davlat organlarida o'z vazifa va funksiyalarini amalga oshirishda yuzaga keladigan korrupsiyaviy xavf-xatarlarini majburiy baholash tartibini belgilaydi.

Davlat organlarida korrupsiya xavf-xatarlarini baholashdan maqsad o'z zimmasiga yuklatilgan vazifa va funksiyalarni amalga oshirishda yuzaga keladigan, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etishga sharoit yaratadigan holatlar, omillar va harakatlarni aniqlash hamda ularni minimallashtirish bo'yicha samarali va natijali chora-tadbirlarni ishlab chiqishdan iborat.

Davlat organlari tomonidan korrupsiya xavf-xatarlarini baholash tizimini ishlab chiqish, tasdiqlash va amalga oshirishni o'z ichiga oladi:

davlat xizmatchilarining faoliyat sohasi va lavozimlarini, shuningdek, ularning korrupsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan funktsiya (vakolat)lari va ularni minimallashtirish choralari o'z ichiga oladigan korrupsiya xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi;

korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar, **mas'ul shaxslar**, amalga oshirish muddatlari, moliyaviy va boshqa resurslarni o'z ichiga oluvchi korruptsiyaga qarshi kurashishning idoraviy dasturlarni nazarda tutadi.

Davlat organlarida korruptsiya xavf-xatarlarini baholash tizimida asosiy tushunchalar:

korruptsiyaviy xavf-xatarlar – davlat hokimiyati organlari faoliyat olib borishi, davlat xizmatchilarining faoliyati jarayonida yuzaga keladigan, korruptsiyaga oid huquqbuzarlikni sodir etish vaziyatini yaratadigan hamda ular natijasida noxush oqibatlar keltirib chiqaradigan holatlar, omillar va harakatlar;

korruptsiya xavf-xatarlarini idoraviy xaritasi – davlat organi, uning hududiy tuzilmalarida va idoraviy mansub tashkilotlarda korruptsiya xavf-xatarlarini baholash natijasiga ko'ra tuziladigan hamda davlat xizmatchilarining soha faoliyati, lavozimlari va ularning korruptsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan funktsiya (vakolat)larining umumiy ro'yxati, shuningdek ular bo'yicha minimallashtirish bo'yicha choralarini o'z ichiga oladigan hujjat;

korruptsiyaviy xavf-xatarlarini baholash – davlat organining amalga oshirayotgan funktsiyalari (vakolatlari)ni tahlil qilish va korruptsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etilishiga sharoit yaratishi mumkin bo'lgan korruptsiya xavf-xatarlarini aniqlash hamda ularni minimallashtirishga qaratilgan samarali va natijali chora-tadbirlarni ishlab chiqish bo'yicha faoliyat;

idoraviy muvofiqlashtiruvchi - davlat boshqaruvi sohasida korruptsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini yuritishga mas'ul bo'lgan shaxs.

Korruptsiyaning paydo bo'lishi uchun zarur shartlar mavjud bo'lgan davlat organi faoliyatida korruptsiya xavfini yuzaga keltirishi mumkin bo'lgan funktsiyalar ro'yxatini aniqlash, bu erda quyidagi funktsiyalar majburiy baholanishi kerak:

- boshqaruv va nazorat - davlat organlari, ularning mansabdor shaxslari, yuridik shaxslari va fuqarolari tomonidan Konstitutsiya, konstitutsiyaviy qonunlar, qonunlar va boshqa majburiy xulq-atvor qoidalarining boshqa normativ-huquqiy hujjatlarida belgilangan normalarning bajarilishini nazorat qilish va nazorat qilish bo'yicha harakatlarni amalga oshirish (nazorat ob'ektlari - inspeksiya, auditorlik bo'limlari va boshqa ayrim sohalarida boshqaruv va nazoratni amalga oshirish);

- kommunal va davlat mulkini boshqarish - davlat mulkiga, shu jumladan davlat korxonalari va davlat muassasalariga berilgan mulklarga nisbatan

mulkdorning vakolatlarini amalga oshirish, shuningdek ochiq aksiyadorlik jamiyatlarining davlat aksiyalarini boshqarish;

- davlat xizmatlarini ko'rsatish - davlat organi, davlat budjetdan tashqari jamg'armasi organi tomonidan to'g'ridan-to'g'ri yoki ularga bo'ysunuvchi davlat muassasalari yoki boshqa tashkilotlar orqali bepul yoki davlat organlari tomonidan tartibga solinadigan narxlarda, ariza beruvchilarning iltimosiga binoan normativ-huquqiy hujjatlarida belgilangan vakolat doirasida;

- litsenziyalash va ro'yxatdan o'tkazish. Litsenziyalash funksiyalari deganda davlat organlari va ularning mansabdor shaxslari tomonidan ma'lum bir faoliyat turini amalga oshirish uchun ruxsatnomalar (litsenziyalar) va (yoki) yuridik shaxslarga va fuqarolarga aniq harakatlarni (guvohnomalar, litsenziyalar, ruxsatnomalar, akkreditatsiya) berish tushuniladi. Ro'yxatga olish funksiyalari - sub'ektlarning huquqiy maqomini o'rnatish, o'zgartirish yoki bekor qilish faktlarini tasdiqlash maqsadida amalga oshirilgan aktlarni, hujjatlarni, huquqlarni, ob'ektlarni ro'yxatdan o'tkazishni anglatadi;

- yurisdiksiya - ma'muriy va yuridik javobgarlikni qo'llash maqsadida amalga oshiriladigan davlat va kommunal xizmatchining funksiyalari (masalan, ma'muriy jarimalar solish);

- norma yaratuvchi - normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va qabul qilish funksiyalari.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlari baholash bosqichlari

- 1. Tayyorlanish bosqichi:** korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baxolash to'g'risidagi qarorni qabul qilish, uslubiyot va baxolashni o'tkazish rejasini belgilash, baxolashga mas'ul bo'lgan shaxslarni tayinlash, ularni vakolati va majburiyatlarini aniqlashtirish;
- 2. Boshqaruv va biznes jarayonlarini xatlovdan o'tkazish:** jarayonlarni ko'rib chiqish;
- 3. Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash (identifikatsiya qilish):** eng xavfli korrupsiyaviy xatarlarni aniqlash;
- 4. Korrupsiyaviy xavflarni tahlil qilish:**
 - a) korrupsiyaviy sxemalarni aniqlash;
 - b) korrupsiyaviy lavozimlarni aniqlash.
- 5. Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni yuqori, o'rtacha, past ko'rsatkichlari bo'yicha tasniflash;**

6. Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish;

7. Korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baxolash natijalarini rasmiylashtirish, kelishish va tasdiqlash.

Davlat xizmatchilarining korrupsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan faoliyat sohasi va lavozimlari hamda ularning funktsiya (vakolat)lari ro'yxatini shakllantirish masalalari

Davlat organlari funktsiya (vakolat)larini amalga oshirishda korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar sodir etilishiga ko'maklashadigan holatlar, omillar va harakatlar haqidagi ma'lumot quyidagi ichki va tashqi ma'lumotlardan to'planadi:

davlat organi va davlat xizmatchilarining tegishli faoliyati sohasini tartibga soladigan hamda funktsiya (vakolat)larini belgilab beradigan normativ-huquqiy va lokal hujjatlar (davlat organi to'g'risidagi nizom, ma'muriy reglamentlar, yuqori turuvchi davlat organlarining bayonnoma qarorlari va topshiriqlari, lavozim yo'riqnomalari, buyruqlar va boshqalar);

ichki tekshiruvlar, jumladan, xizmat tekshiruvlari materiallari, davlat xizmatchisi (xodimi)ning korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etishga moyilligiga oid faktlar to'g'risidagi xabarlar;

manfaatdor taraflar, davlat xizmatlaridan foydalanuvchilar, ekspertlar, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa manfaatdor shaxslarning so'rovi, jumladan, sotsiologik tadqiqotlar natijalari;

davlat organi faoliyati sohasidagi huquqbuzarliklar to'g'risidagi statistik ma'lumotlar;

jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari, xalqaro va xorijiy ekspertlar ma'lumotlari, fuqarolik jamiyati institutlari va OAVning korrupsiyaviy huquqbuzarliklar haqidagi yoki davlat xizmatchisi tomonidan odob-axloq qoidalariga rioya qilmaganligi holatlari to'g'risidagi ma'lumotlardan iborat bo'lgan xabarlar;

davlat xizmatchisi tomonidan odob-axloq qoidalariga rioya qilmaganligi holatlari to'g'risidagi anonim ma'lumotlardan iborat bo'lgan xabarlar; huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan taqdim etilgan materiallar, jumladan, prokuror ta'sir choralari hujjatlari, jinoyat ishlari bo'yicha materiallar.

Davlat hokimiyati organlari faoliyat olib borishi jarayonida yuzaga keladigan holatlar, omillar va harakatlar shaxsiy manfaat yoki boshqa shaxslar manfaati yo'lida moddiy yoki nomoddiy naf olish, xuddi shunday ham mansabdor shaxslar, ham uchinchi shaxslar uchun noqonuniy ravishda moddiy naf berish bilan

ifodalanadigan mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish faktlari uchun sharoit yaratadigan holat predmeti bo'yicha o'rganiladi.

Korrupsiya xavf-xatarlarini baholash jarayonida amalga oshirilishida korrupsiyaviy sxemalardan foydalaniladigan va noqonuniy naf beradigan har bir funktsiya, tartib-taomil va vakolatlarni tahlil qilish zarur.

Davlat xizmatchilarining funktsiya (vakolat)lar bo'yicha tegishli axborotlar va ma'lumotlarni tahlil qilish, shuningdek aniqlangan korrupsion omillar asosida ularni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan korrupsiya xavf-xatarlar darajasi ko'rsatgan holda korrupsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan funktsiya (vakolat)lar (keyingi o'rinlarda – korrupsiyaviy xavfli funktsiyalar) ro'yxati tuziladi.

Korrupsiyaviy xavfli funktsiyalar ro'yxatini belgilashda quyidagi **funktsiya (vakolat)larga alohida e'tibor qaratilishi lozim:**

davlat xizmatlarini ko'rsatish, shu jumladan, litsenziya, ruxsat berish, ro'yxatga olish tartib-taomillarini amalga oshirish;

qonun hujjatlari ijrosini nazorat qilish;

davlat mulkini boshqarish, tasarruf etish va begonalashtirish;

davlat xaridlarini amalga oshirish, pulli asosda tovarlar (ishlar, xizmatlar) sotib olish;

budjet va budjetdan tashqari mablag'larni taqsimlash to'g'risida qaror qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish va qaror qabul qilish;

ishga qabul qilish, xodimlarni tanlash va joylashtirish, rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash yoki intizomiy javobgarlikka tortish haqida qaror qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish va qaror qabul qilish;

preferensiya va imtiyozlar berish;

mukofotlash, taqdirlash, yuqori lavozimga tavsiya etish, rahnamolik qilish;

solliqlar, yig'imlar, bojxona bojlarini kamaytirish, ularni to'lashdan ozod qilish yoki kechiktirish yoki to'langan summani qaytarish bo'yicha qaror qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish va qaror qabul qilish;

ijtimoiy nafaqalarni tayinlash, aholiga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish;

davlat ekspertizasini o'tkazish va xulosalar berish;

sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish, ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risida ishlar qo'zg'atish va ularni ko'rib chiqish;

tezkor-qidiruv faoliyatini amalga oshirish, tergovga qadar tekshiruv, surishtiruv va dastlabki tergovni amalga oshirish;

xizmat siriga ega bo'lish; moddiy-texnik resurslarni saqlash va taqsimlash.

Korrupsiya xavf-xatarlari darajasi va korrupsiyaviy xavfli funksiyalar ro'yxatini aniqlashda bir paytning o'zida lavozim majburiyatlariga ko'rsatilgan funksiyalarni amalga oshirish bo'yicha tayyorgarlik ko'rish va qarorlar qabul qilish kiradigan davlat xizmatchilarining doirasi belgilanadi. Shundan kelib chiqib, korrupsiyaviy xulq-atvorni tavsiflovchi belgilarni hisobga olib, davlat xizmatchilarining korrupsiyaviy xavf-xatarga ko'proq moyil bo'lgan lavozimlari ro'yxati tuziladi.

Quyidagi harakatlar mansabdor shaxsning rasmiy vakolatlarini amalga oshirishda buzuvchi xatti-harakatlarini tavsiflovchi belgilar bo'lib xizmat qilishi mumkin:

- fuqarolarning yoki yuridik shaxslarning huquqlarini amalga oshirish bilan bog'liq qarorlarni qabul qilishda, masalani jismoniy va yuridik shaxslarga nisbatan favqulodda asosda hal qilishda belgilangan muddatlardan oshib ketishda (rasmiy rasmiyatchilik) asossiz kechikish;

- mansabdor shaxs yoki uning qarindoshlarining moddiy ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq shaxsiy masalalarni hal qilishda o'zlarining rasmiy vakolatlaridan foydalanish;

- davlat xizmatiga kirish uchun qonunda nazarda tutilmagan afzalliklarni (proteksionizm, nepotizm) ta'minlash;

- jismoniy shaxslarga, yakka tartibdagi tadbirkorlarga, yuridik shaxslarga davlat xizmatlarini ko'rsatishda ustunlik berish, shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda ko'maklashish;

- rasmiy (mehnat) majburiyatlarini bajarish paytida olingan ma'lumotlardan shaxsiy yoki guruh manfaatlarida foydalanish, agar bunday ma'lumotlar rasmiy ravishda tarqatilmasa;

- jismoniy va yuridik shaxslardan taqdim etilishi Qirg'iziston Respublikasi qonunchiligida ko'zda tutilmagan ma'lumotni talab qilish;

- mansabdor shaxslar tomonidan rasmiy (mehnat) majburiyatlarida nazarda tutilgan tadbirlarni tashkil etish, rejalashtirish va amalga oshirishni tartibga soluvchi normativ-huquqiy, idoraviy, mahalliy hujjatlar talablarining buzilishi;

- rasmiy (mehnat) faoliyatining muhim elementi bo'lgan rasmiy buxgalteriya hisoboti va hisobot hujjatlaridagi qasddan yolg'on ma'lumotlarni buzish, yashirish yoki taqdim etish;

- axborot resurslariga ruxsatsiz kirishga urinish;

- rasmiy (mehnat) vakolatlaridan oshadigan yoki ular bilan bog'liq bo'lmagan ma'muriy xarakterdagi harakatlar;

- rasmiy (mehnat) majburiyatlariga muvofiq qaror qabul qilishni talab qiladigan holatlarda harakatsizlik ;

- mansabdor shaxs, uning oila a'zolari, yaqin qarindoshlari tomonidan adabiyot, fan, san'at asarlarini yaratgani, ma'ruza va boshqa o'qituvchi faoliyati uchun asossiz ravishda yuqori mukofot olishlari;

- mansabdor shaxs, uning oila a'zolari, uchinchi shaxslar tomonidan asossiz ravishda uzoq muddatli yoki asossiz past stavkalar bilan kreditlar yoki kreditlar olish, shuningdek ushbu shaxslarning bank depozitlari (depozitlari) bo'yicha asossiz yuqori stavkalarni taqdim etish;

- egalari yoki rahbarlik lavozimlari mansabdor shaxslarning qarindoshlari bilan almashtirilgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar bilan tez-tez yoki katta miqdordagi tekshiruvlar o'tkazish;

- moliyaviy va xo'jalik operatsiyalarini qonunchiligining aniq (hatto mutaxassis uchun ham) buzilishi bilan amalga oshirish.

Korrupsiya xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi va korrupsiyaga qarshi idoraviy dasturlar tuzish va ularni baholash masalalari

Korrupsiya xavf-xatarlarini har yili baholash natijalariga ko'ra ishchi guruh tomonidan 10 yannavrgacha bo'lgan muddatda quyidagilar tuziladi:

faoliyat sohasi, davlat xizmatchilarining korrupsiya xavf-xatarlariga ko'proq moyil bo'lgan funktsiya (vakolat)lari ro'yxati, korrupsiya xavf-xatarlarining darajasi va ularni kamaytirish choralarini o'z ichiga oladigan shaklda korrupsiya xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi;

Korrupsiya xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi

(davlat organining nomi)

	Korru psiya xavf- xatarlariga	Ehtimo li mavjud korrupsiyiviy	Korrupsi ya xavf- xatariga	Xavf -xatar darajasi	Korru psiya xavf- xatarini
--	--	---	---	-------------------------------------	---

	ko'proq moyil bo'lgan bo'lgan funktsiya (vakolat)lar	sxemaning qisqacha tavsifi	ko'proq moyil bo'lgan bo'linma va lavozimlar	(past, o'rtacha, yuqori)	minimallashtirish (bartaraf qilish) choralari
I. _____ <i>(faoliyat sohasining nomi)</i>					
Markaziy apparat darajasi					
Hududiy bo'linmalar darajasi					
Idoraviy bo'ysunuvchi tashkilotlarning darajasi					
II. _____ <i>(faoliyat sohasining nomi)</i>					
Markaziy apparat darajasi					
Hududiy bo'linmalar darajasi					
Idoraviy bo'ysunuvchi tashkilotlarning darajasi					

korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar, mas'ul shaxslar, moliyaviy va boshqa resurslar, amalga oshirish muddatlari belgilangan korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturlar.

Korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dastur

_____ yil uchun

(davlat organining nomi)

	Tadbir nomi	Amalga oshirish mexanizmi	Ijro muddati	Mas'ul ijrochilar
I. Korruptsiyaga qarshi tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish				
II. Odob-ahloq qoidalarga rioya qilish va manfaatlar to'qnashuvini hal qilish bo'yicha chora-tadbirlar				
III. Idoralar faoliyati ochiqligini ta'minlash va fuqarolik jamiyati bilan aloqalarni mustahkamlash				

IV. Xodimlar va aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish				
V. Monitoring va tadqiqot ishlarini tashkil qilish				

Korrupsiyaviy xavf-xatarlarning idoraviy xaritasi va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturlar loyihalarini ekspert baholash uchun fuqarolik jamiyatining manfaatdor institutlarining, OAV vakillarini, jumladan, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika/hududiy idoralararo komissiyalar a'zolarini jalb qilish maqsadga muvofiq.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha Milliy/hududiy kengashlar bilan kelishilgan korrupsiyaviy xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturlar loyihalari davlat organining rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Zaruratga ko'ra, korrupsiya xavf-xatarlarining idoraviy xaritasi va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturlarga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish bilan bog'liq masalalar Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasini oldindan xabardor qilgan holda davlat organining rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Davlat organlari har yili 10 yanvarga qadar Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika/hududiy idoralararo komissiyalarga o'tgan kalendar yilda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturni amalga oshirish natijalari to'g'risida yakuniy hisobot taqdim etadilar.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy dasturning to'liq bajarilishi ustidan ichki idoraviy nazorat davlat organining tashkiliy-kadrlar tuzilmalari yoki ichki xavfsizlikni ta'minlash bo'linmasi tomonidan amalga oshiriladi.

Davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini monitoring qilish va baholashning asosiy maqsadi – davlat organlarida O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni, korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha dasturlarining ijro etilishi, davlat organlari xodimlarining odob-axloq qoidalariga amal qilinishi samaradorligini oshirish, bu borada davlat organlarining mas’uliyatini kuchaytirish hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha yangi innovatsion uslublarni joriy qilish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish va amalda tatbiq etishdan iborat.

Davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini monitoring qilish va baholashda quyidagi asosiy tushunchalar qo‘llaniladi:

Idoralararo komissiya tomonidan davlat boshqaruvi va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini monitoring qilish va baholash natijalari asosida:

86 balldan 100 ballgacha natija ko‘rsatgan davlat organlarining korrupsiyaga qarshi ko‘rashish bo‘yicha faoliyati “a’lo”;

71 balldan 86 ballgacha natija ko‘rsatgan davlat organlarining korrupsiyaga qarshi ko‘rashish bo‘yicha faoliyati “yaxshi”;

55 balldan 71 ballgacha natija ko‘rsatgan davlat organlarining korrupsiyaga qarshi ko‘rashish bo‘yicha faoliyati “qoniqarli”;

55 balldan past natija ko‘rsatgan davlat organlarining korrupsiyaga qarshi ko‘rashish bo‘yicha faoliyati “qoniqarsiz” deb hisoblanadi.

Milliy kengash tomonidan:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga davlat organlarining korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha faoliyati “a’lo” deb hisoblangan mansabdor shaxslari va xodimlarini rag‘batlantirish yoki faoliyati “qoniqarsiz” deb hisoblangan mansabdor shaxslari va xodimlariga nisabatan intizomiy javobgarlikka tortish bo‘yicha takliflar kiritiladi;

faoliyati “qoniqarsiz” baholangan davlat organlarining mas’uliyatini oshirish hamda ularga korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni samarali tashkil etishda ko‘maklashish bo‘yicha tavsiyalar beradi;

davlat organlarining davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini monitoring qilish va baholash natijalarini ommaviy axborot vositalarida e’lon qilinadi;

davlat organlarining davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlar amalga oshirilishini monitoring qilish va baholash natijasi bo'yicha tayyorlangan tahliliy axborotni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis palatalari va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasiga kiritadi.

Samaradorlik indikatorlari bo'yicha davlat organlari tomonidan Idoralararo komissiyaga axborot tizimi orqali taqdim etiladigan ma'lumotlarning to'g'riligiga tegishli davlat organlarining rahbarlari mas'ul hisoblanadi.

Nazorat savollari:

1. O'zbekiston Respublikasida "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun qabul qilish masalasi qaysi normativ aktda ilk bor belgilangan ?
2. O'zbekiston Respublikasida "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonun qaysi xalqaro xujjatga qo'shilish munosabati bilan qabul qilingan ?
3. Korrupsiyaning qanday turlari mavjud?
4. "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonunda qanday atamalar belgilangan?
5. "Korrupsiya" atamasi nimani anglatadi?
6. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida qaysi davlat organlari xodimlari axborot olish huquqiga ega.
7. Quyidagi javoblarning qay birida Korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari to'g'ri kursatilgan ?
8. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha Milliy kengashi shakllantirish va uning faoliyati tartibi kim tomonidan belgilanadi ?

IV. SEMINAR-TRENING MASH G'ULOT MATERIALLARI

IV. SEMINAR-TRENING MASHG'ULOTLARI MATERIALLARI

1-MAVZU: OLIY TA'LIM TIZIMIDA MANFAATLAR TO'QNASHUVINI BARTARAF ETISH USULLARI. (2 soat)

Reja:

Mavzuning maqsadi: oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilganlik holatlarining ko'rinishi, manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sohalar, ularni oldini olish va bartaraf etish uchun qo'llanilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarning mazmun-mohiyati, fuqarolarni ishga qabul qilish jarayonlarini nazoratga olinishini ta'minlash (nomzodlarni tekshirish tartibi), ushbu sohada qo'llanilishi lozim bo'lgan xorij tajribasi boyicha ma'lumotlar berish hamda bilimlarga ega bo'lish.

Mavzudan kutilayotgan natijalar:

Mavzuni o'zlashtirganidan so'ng tinglovchi quyidagi bilimlarga ega bo'ladi:

oliy ta'lim tizimida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yilganlik holatlarining ko'rinishi, manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sohalar, ularni oldini olish va bartaraf etish uchun qo'llanilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarning mazmun-mohiyati.

Korrupsiyaga qarshi kurash borasida nazorat tizimlari shakllanishi.

Parlament nazorati va uning sub'ektlari, Parlament nazorati shakllari.

Prokuratura organlari faoliyati ustidan parlament nazoratini amalga oshirish tartibi.

Jamoatchilik nazorati va uning sub'ektlari, asosiy prinsiplari, jamoatchilik nazoratining shakllari.

Korrupsiyaga qarshi kurashish borasida prokuror, davlat moliyaviy, ma'muriy, tadbirkorlik sub'ektlarini himoya etish sohasida nazorat tizimlari.

O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida bilimlarga ega bo'ladi.

Mavzuni o'zlashtirganidan so'ng tinglovchi quyidagi meyoriy-hujjatlar asoslarini o'zlashtiradilar:

“Parlament nazorati to'g'risida”gi 2016 yil 11 apreldagi Qonuni.

O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 3-yanvarda qabul qilingan “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonuni.

“Jamoatchilik nazorati to'g'risida”gi 2018 yil 12 apreldagi Qonuni.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5843-son Farmoni.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasida Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2020 yil 29 iyundagi Farmoni PF-6013-son Farmoni talablarini qo'llash.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6 iyundagi PF-6257-son Farmoni bilan tasdiqlangan "2021-2022 yillarda Korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi".

Ma'ruza matni

Korrupsiya-bu jamiyatni turli yo'llar bilan iskanjaga oladigan dahshatli illatdir. Mazkur illat demokratiya va huquq ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi, inson huquqlari buzilishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to'sqinlik qiladi, hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga tahdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi.

Ta'kidlab o'tish o'rinliki, ushbu zararli hodisa katta va kichik, badavlat va kambag'al bo'lishidan qat'iy nazar, barcha mamlakatlarda uchraydi. Ushbu zararli illatni bartaraf etish bo'yicha jahon hamjamiyati tomonidan bir qator samarali ishlar amalga oshirilayotgan bo'lsada, hanuzgacha u bartaraf etilmayapti.

Shundan kelib chiqib O'zbekiston Prezidenti 2020-yil 24-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga murojooatnomasida korrupsiyaga qarshi kurashish butun jamiyat ishi ekanini ta'kidladi.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoev qonun ustuvorligini ta'minlash va korrupsiyaga qarshi qat'iy kurashish bo'yicha muhim takliflarni ilgari surdi:

Islahotlarimiz samarasi ko'p jihatdan 4 ta muhim omilga, ya'ni

qonun ustuvorligini ta'minlash;

korrupsiyaga qarshi qat'iy kurashish;

institutsional salohiyatni yuksaltirish va

kuchli demokratik institutlarni shakllantirishga bog'liq.

Prezident ta'kidlaganidek qonun ustuvorligi va sud-huquq sohasidagi asosiy vazifalar avvalo, sud mustaqilligini to'liq ta'minlash – eng muhim vazifalarimizdan biri bo'lishi zarur.

Qonunchilikni yangilashdan maqsad faqat qonun qabul qilish emas, aksincha, yangi qonunlar ertaga odamlarga qanday amaliy naf berishi, ularning hayotini qanday yengillashtirishi haqida bosh qotirishdan iborat bo'lmog'i lozim.

Afsuski, jamiyatimizda korrupsiya illati o'zining turli ko'rinishlari bilan taraqqiyotimizga g'ov bo'lmoqda.

Bu yovuz baloning oldini olmasak, haqiqiy ishbilarmonlik va investitsiya muhitini yaratib bo'lmaydi, umuman jamiyatning birorta tarmog'i rivojlanmaydi.

Tadbirkorlar hanuzgacha yer ajratish, kadastr, qurilish, litsenziya, bojxona, bank, davlat xaridlari kabi sohalarida korrupsiyaga duch kelayotgani, Prezident nomiga kelib tushayotgan ko‘plab murojaatlar ham, matbuot va ijtimoiy tarmoqlardagi chiqishlar ham yaqqol ko‘rsatib turibdi.

Korrupsiyaga qarshi kurashishda aholining barcha qatlamlari, eng yaxshi mutaxassislar jalb qilinmas ekan, jamiyatimizning barcha a‘zolari, ta’bir joiz bo‘lsa, “halollik vaksinasi” bilan emlanmas ekan, o‘z oldimizga qo‘ygan yuksak marralarga erisha olmaymiz.

Biz korrupsiyaning oqibatlarini bilan kurashishdan uning barvaqt oldini olishga o‘tishimiz kerak.

Ushbu vazifalar ijrosini tizimli tashkil etish maqsadida parlament va Prezidentga hisob beradigan, **korrupsiyaga qarshi kurashishga mas’ul bo‘ladigan alohida organ tashkil etish taklif** etildi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish, davlat va jamiyat qurilishining barcha sohalarida korrupsiogen omillarga chek qo‘yishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar izchil amalga oshirilmoqda.

Davlat organlari zimmasidagi vazifa va funksiyalarni bajarishda yuzaga keladigan korrupsiyaga oid xavf-xatarlarni baholash tizimini takomillashtirish hamda davlat xizmatiga halollik standartlarini joriy etish bo‘yicha ishlar amalga oshirilmoqda.

Mamlakatda byurokratik to‘siqlarni bartaraf etish va «yashirin iqtisodiyot»ni qisqartirish choralari ko‘rilmoqda hamda «Korrupsiyasiz soha» loyihalari amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini tubdan oshirish bo‘yicha belgilangan vazifalar korrupsiya holatlarining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etishning ta’sirchan tizimini yaratishni taqozo etmoqda. Ushbu ishlarga fuqarolik jamiyati institutlari va nodavlat sektorning boshqa vakillarini ham keng jalb etish zarurati tug‘ilmoqda.

2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturini izchil ro‘yobga chiqarish, shuningdek, jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashishga qaratilgan davlat siyosatining samaradorligini oshirish maqsadida **2020-yil 29-iyun kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” PF-6013-son Farmoni** qabul qilindi. Farmon

asosida O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi.

Agentlik asosiy vazifalari va faoliyat yo'nalishlari etib

korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, davlat organlari, ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa nodavlat sektor vakillarining birgalikdagi samarali faoliyatini ta'minlash, shuningdek, mazkur sohadagi xalqaro hamkorlik uchun mas'ul bo'lgan maxsus vakolatli davlat organi sifatida belgilandi. Agentlikning asosiy vazifalari va faoliyat yo'nalishlari etib belgilansin:

mamlakatda korrupsiya holatini tizimli tahlil qilishni ta'minlash, shuningdek, korrupsiyaga oid xavf-xatarlar yuqori bo'lgan sohalar hamda korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash;

korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatini, shuningdek, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning tizimli sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etish hamda korrupsiyaga qarshi kurashish choralarining samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat va boshqa dasturlarni shakllantirish va amalga oshirish;

fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan kompleks dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish masalalariga oid axborotlarni tarqatish hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha o'qitishni tashkil etish orqali jamiyatda korrupsiyaning barcha ko'rinishlariga murosasiz munosabatni shakllantirish;

vazirlik va idoralarning korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirish, davlat organlari, ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa nodavlat sektor vakillarining ushbu masalalar bo'yicha birgalikdagi samarali faoliyatini tashkil etish;

davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, davlat korxonalari va ustav kapitalida davlat ulushi bo'lgan korxonalar, shu jumladan banklarda korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimi («komplains-nazorat») hamda korrupsiyaga qarshi kurashishning boshqa xalqaro vositalarini joriy etish va samarali faoliyat ko'rsatishini tashkillashtirish, zamonaviy usullar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida korrupsiyaga qarshi monitoring olib borish, shuningdek, ularning mazkur sohadagi faoliyati bo'yicha reytingini tuzish;

normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalarini korrupsiyaga qarshi ekspertizasi samaradorligini ta'minlash, shuningdek, korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish, xalqaro standartlarni va ilg'or xorijiy amaliyotni joriy etish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish;

davlat xizmatchilarining daromad va mol-mulkini deklaratsiya qilish tizimi joriy etilishi va samarali faoliyat ko'rsatishini hamda deklaratsiyalarning haqqoniyligi tekshirilishini tashkil etish, shuningdek, ushbu jarayonda aniqlangan korrupsiya holatlariga o'z vaqtida ta'sir choralari ko'rilishini ta'minlash;

davlat xizmatiga halollik standarti («halollik vaksinasi») va manfaatlar to'qnashuvini hal etish standartlarini joriy etishda ko'maklashish bo'yicha ta'sirchan choralarni ko'rish, shuningdek, ularga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish;

budjet mablag'lari, xalqaro tashkilotlar va xorijiy davlatlarning qarzlaridan foydalanish, davlat aktivlarini realizatsiya qilish va davlat xaridlari sohasida korrupsiyaga qarshi nazorat tizimining samaradorligini tahlil qilish, shuningdek, uni takomillashtirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish;

korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish hamda mamlakatning imidjini mustahkamlash va uning xalqaro reytinglardagi o'rnini oshirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish;

korrupsiyaning holati, tendensiyalari va sabablari hamda korrupsiyaga qarshi choralar ko'rishning samaradorligi yuzasidan sotsiologik, ilmiy va boshqa tadqiqotlarni tashkil etish, korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashishning ta'sirchanligini oshirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish;

korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash, shu maqsadda ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari va nodavlat sektorning boshqa vakillari bilan samarali hamkorlikni amalga oshirish belgilandi.

Korrupsiyaga oid asosiy iboralar

Korrupsiyaga qarshi kurashish borasida bir nechta asosiy iboralar mavjud.

Korrupsiya (lot. *Corrumpere* — **buzmoq**) termini odatda mansabdor shaxslar tomonidan unga berilgan mansab vakolatlari va huquqlardan o'zlarining shaxsiy manfaatlarini ko'zlab qonunchilik va ahloq qoidalariga zid ravishda foydalanishini anglatadi.

Ko'p hollarda bu atama siyosiy elitadagi byurokratik apparatga qarata ishlatiladi. Korrupsiya ko'plab davlatlarning jinoyat va ma'muriy qonunchiligi bilan huquqqa qarshi harakat sifatida ta'qib qilinadi.

Islom dinida korrupsiya so'zining arab tilidagi lug'aviy shakli “رشوة”, “فساد” (**Idoriy kasod**) bo'ladi. Bu so'zlar korrupsiya ma'nosiga qo'shimcha ravishda buzilish, nizom-tartib buzilishi va aynish kabi ma'nolarni ham anglatadi. Korrupsiyaning istilohiy ma'nosi “Haqli bo'lmagan holda biror narsa yoki ishni o'z foydasiga hal qilishga urinish” dan iboratdir. Ma'lumki, har bir atamaning lug'aviy va istilohiy mazmuni orasida o'zaro bog'liqlik bo'ladi. Darhaqiqat, bu

soʻzlarning lugʻaviy va istilohiy maʼnolarida oʻzaro bogʻliqlik mujassam: u shundan iboratki, bu ishga faqat va faqat fitrati-sogʻlom insoniy tabiati buzilgan, tabiatida aynish-evrilish paydo boʻlgan kishilargina qoʻl uradilar!..

Afsuski, baʼzi kimsalar bu razil ishning nomini “oʻzbekchilik” deb atab, oʻzining bu bepisand taʼbiri bilan butun Oʻzbek millati nomiga oʻchmas dogʻ tushirayotganini, nahotki anglamayotirlar?!

Bu illatning boisi nafsi badini qondirish uchun “samimiy tanish-bilish va aka-ukachilik”ka qoʻl urishdan oʻzga narsa emasligi hammaga maʼlum... bu narsa har qachon adolat mezonini oyogʻiga bolta urgan, jamiyatda tengsizlik urchishiga asosiy qoʻshtirnoq ichidagi “omil” boʻlgani sir emas.

Taniqli hanafiy olimi va faqih Zayn al-obidin (Zayniddin) Ibn Nujaym al-Misriy al-Hanafiy (1519-1563) oʻzining "ar-Rasoil az-zayniyya fi fiqh al-hanafiyya" nomli risolalar toʻplamida “Pora va uning turlari” qismida poraning ikki xil maʼnosi borligini aytadi.

Uning lugʻaviy va istilohiy maʼnolari bor. Lugʻatda poraning maʼnosi shirinkoma – haq, mukofot.

"al-Qomus"da "rishvat" ("pora")ning misoli shirinkoma ekani aytilgan. "Rashaahu" deyilsa, unga biror narsa berilganini aytiladi.

"Irtashaa" esa oʻsha narsani olganni aytiladi. "Istarshaa" esa biror narsa talab qilganni aytiladi.

"al-Misboh"da "rishvat" "ro"ning kasrasi bilan biror shaxsning uning foydasiga hukm qilishi yoki uning istaganini amalga oshirishi uchun hokimga yoki boshqa birovga biror narsani berganiga aytiladi, deyilgan.

Ushbu soʻzning koʻpligi "rushaa" ham deyiladi, "qatala" bobidandir. Unga rishvat bergandim, u oldi, demoqchi boʻlsa, "irtashaa" feʼli qoʻllanadi. Rishvat soʻzining asli "rashaa"dan boʻlib, joʻja onasi ogʻziga biror narsa solishi uchun boʻynini – boshini choʻzganiga aytiladi.

"al-Mugʻrib"da "rishvat" va "rushvat" deb ham aytilishi mumkinligi, koʻpligi "ar-rushaa" kelishi zikr qilingan. "Rashaahu" deyilsa, pora berganni aytiladi, "irtashaa minhu" deyilsa,

uni olganni aytiladi.

Bugunki kunda makroiqtisodiy va siyosiy-iqtisodiy tadqiqotlar, korrupsiya — davlatlarning iqtisodiy oʻsishi va rivojlanishiga ulkan toʻsiq ekanligini koʻrsatdi.

Jahon bankining hozirgi dunyoda davlatning roliga bagʻishlangan hisobotida ham korrupsiyaga shu kabi taʼrif berilgan: «Korrupsiya –shaxsiy manfaat uchun davlat hokimiyatini suiisteʼmol qilish».

BMTning Korrupsiyaga qarshi kurashga oid Konvensiyasida Korrupsiya tushunchasi berilmagan.

O‘zbekiston Respublikasining 2017 yil 3 yanvardagi **“Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonuni.**

Qonunning maqsadi korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat. Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonun hujjatlari ushbu Qonun va boshqa qonun hujjatlaridan iboratdir.

Agar O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo‘lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo‘llaniladi.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlar – davlat hokimiyati organlari faoliyat olib borishi, davlat xizmatchilarining faoliyati jarayonida yuzaga keladigan, korrupsiyaga oid huquqbuzarlikni sodir etish vaziyatini yaratadigan hamda ular natijasida noxush oqibatlar keltirib chiqaradigan holatlar, omillar va harakatlar.

Korrupsiya xavf-xatarlarini idoraviy xaritasi – davlat organi, uning hududiy tuzilmalarida va idoraviy mansub tashkilotlarda korrupsiya xavf-xatarlarini baholash natijasiga ko‘ra tuziladigan hamda davlat xizmatchilarining soha faoliyati, lavozimlari va ularning korrupsiya xavf-xatarlariga ko‘proq moyil bo‘lgan funktsiya (vakolat)larining umumiy ro‘yxati, shuningdek ular bo‘yicha minimallashtirish bo‘yicha choralarni o‘z ichiga oladigan hujjat.

Korrupsiyaviy xavf-xatarlarini baholash – davlat organining amalga oshirayotgan funksiyalari (vakolatlari)ni tahlil qilish va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etilishiga sharoit yaratishi mumkin bo‘lgan korrupsiya xavf-xatarlarini aniqlash hamda ularni minimallashtirishga qaratilgan samarali va natijali chora-tadbirlarni ishlab chiqish bo‘yicha faoliyat.

Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari - aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish; davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni amalga oshirish; korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o‘z vaqtida aniqlash, ularga chek qo‘yish, ularning oqibatlarini, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi prinsipini ta‘minlash.

Korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalari - korrupsiya holatlarini barvaqt aniqlash va oldini olish, ularning sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etish, manfaatlar to‘qnashuviga yo‘l qo‘ymaslik hamda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish choralarni ko‘rish uchun mas‘ul bo‘lgan muassasalar hisoblanadi. Ular O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6 iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini samarali tashkil etishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ–5177-son qaroriga asosan joriy etilgan.

Korrupsiyaga qarshi kurashish tarixi

Korrupsiya tarixi insoniyat tarixi kabi ko'hnadir. Qadimgi Misrda korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari qonunchilikda o'z aksini topgan. Arxeologik tadqiqotlar jarayonida topilgan hujjatlar miloddan avvalgi 597-538 yillarda, yahudiylar **Bobil podshosi tomonidan asirga olinganidan keyingi davrda, Quddusda korrupsiya ayniqsa avj olganidan dalolat beradi.**

Korrupsiya haqidagi eng qadimgi qaydlardan biriga qadimgi Bobilning mixxatda yozilgan bitiklarida duch kelingan. Miloddan avvalgi uchinchi ming yillikning o'rtalariga taalluqli bo'lgan matnlarda aytilishicha, shumer podshosi Urukagin o'sha zamonlardayoq qonunga xilof haq olishga ruju qo'ygan sudyalalar va amaldorlarning qonunbuzarliklariga chek qo'yish muammosini yechish yo'llarini izlagan.

Qadimgi yunon faylasufi Arastu shunday degan edi: "Har qanday davlat tuzumida eng muhimi – bu qonunlar va tartib-qoidalar vositasida ishni shunday tashkil etishki, mansabdor shaxslar qing'ir yo'l bilan boylik orttira olmasin".

Pora olish va berish Qadimgi Rimda amal qilgan 12 jadval qonunlarida tilga olingan. Ibtidoiy va ilk sinfiy jamiyatlarda kohinga, qabila oqsoqoliga yoki harbiy boshliqqa muayyan imtiyozni qo'lga kiritish uchun haq to'lash tabiiy bir hol sifatida qaralgan.

Davlat apparatining murakkablashuvi va professionallashuviga qarab vaziyat o'zgarib borgan. Oliy martabali amaldorlar quyi turuvchi "xizmatchilar" faqat tayinlangan maosh bilan qanoatlanishlarini talab qilganlar. Quyi daraja amaldorlar esa, aksincha, o'z xizmat vazifalarini bajarganlik uchun arzo'ylardan yashirincha qo'shimcha haq olishni (yoki talab qilishni) ma'qul ko'rganlar.

Professional davlat amaldorlari hali mavjud bo'lmagan antik jamiyatlar tarixining ilk bosqichlarida (qadimgi yunon shahar-davlatlari, respublika Rimi) korrupsiya deyarli bo'lmagan. Bu hodisa antik davr tanazzulga yuz tutgan bosqichdagina vujudga kelgan. Bu davrda korrupsiya domiga ilingan davlat amaldorlari haqida: "U boy viloyatga kambag'al bo'lib kelib, kambag'al viloyatdan boy bo'lib ketdi", deyishgan. Ayni shu davrda rim huquqida "corrumpire" degan maxsus atama paydo bo'lgan, u "buzish", "pora evaziga og'dirish" iboralarining sinonimi hisoblangan va mansab mavqeini suiiste'mol qilishning har qanday ko'rinishlarini ifodalashga xizmat qilgan.

O'sha davrlarda boshqa davlatlarda ham pora olish jinoyat sifatida tan olingan. Chunonchi, Rim huquqida deliktlar XII jadval qonunlariga borib taqaladi. Jadvallarda «davlatga qarshi jinoyat» tushunchasi ham bo'lgan, sudyalarning poraho'rliги aynan «davlatga qarshi jinoyat» kabi baholanib, uni sodir etganlik uchun o'lim jazosi berilishi xakida yozilgan.

Markaziy hukumat hokimiyati zaif bo'lgan joylarda (masalan, ilk o'rta asr davrida Yevropada) xizmat mavqeidan aholidan o'z cho'ntagiga haq undirish uchun foydalanish aksariyat hollarda umum e'tirof etilgan me'yorga aylangan.

Davlat markazlashgani sari u fuqarolarning mustaqilligini qattiqroq cheklagan va shu tariqa quyi va oliy bo'g'in amaldorlariga qattiq nazoratdan qutulishni istagan fuqarolar foydasiga qonunni xufyona buzishga turtki bergan. Korrupsiya domiga ilingan amaldorlarni boshqalarga dars bo'lsin uchun olomon ko'z o'ngida jazolashlar odatda hech qanday samara bermagan, chunki amaldan chetlatilganlar (lavozimidan olinganlar yoki qatl etilganlar) o'rnini yangi poraxo'rlar egallagan. Markaziy hokimiyat amaldorlar faoliyati ustidan yalpi nazorat o'rnatish uchun odatda zarur kuch va vositalarga ega bo'lmagani bois, u korrupsiyaning o'ta xavfli ko'rinishlarinigina jazolash bilan kifoyalangan.

O'sha davrda O'zbekiston hududidagi feodal jamiyatlarda hozirgi talqindagi korrupsiya uchun javobgarlik nazarda tutilmagan. Shunga qaramay, O'zbekiston Rossiya tomonidan istilo qilingan davrgacha korrupsiya qonuniylashtirilgan institutsional shakllarda namoyon bo'lgan, xususan hukmron davralarning vakillariga u yoki bu tarzda haq berish feodal majburiyat xususiyatini kasb etgan. Masalan, oddiy dehqonlardan xonlar, sultonlar, biylar va zodagonlarning boshqa vakillari foydasiga muntazam ravishda "ushur" solig'i – hosilning o'ndan bir qismi undirilgan. Chorvadorlar "zakot" solig'i to'laganlar – bu soliq miqdori u yoki bu turdagi chorva molining muayyan boshiga teng bo'lgan. Bundan tashqari, zodagonlarning vakillariga va oqsoqollariga har xil turdagi sovg'a-salomlar berilishi lozim bo'lgan.

Hokimiyat markazlashtirilmagani, yagona davlat amaldorlari apparati mavjud emasligi, davlat boshqaruvi feodal hokimiyat organlari tomonidan amalga oshirilishi jamuljam holda O'zbekiston hududida joylashgan davlatlar huquqida poraxo'rlik, xizmat mavqeini suiiste'mol qilish va hokazolar, ya'ni korrupsiya uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi me'yorlar hech bo'lmasa rasman paydo bo'lishi imkoniyatini ham istisno etgan.

Bizgacha yetib kelgan manbalarning guvoxlik berishicha, kadimgi davrlarda O'zbekiston hududida mavjud bo'lgan davlatlarda poraxo'rlik og'ir jinoyat sanalib, jinoyatchilarga nisbatan o'lim, tan (jismoniy jazo), mol-mulkini musodara qilish, pul jarimasi, qamok jazosi qo'llanilgan.

1922 va 1926 yillardagi Jinoyat kodekslarida nazarda tutilgan mansabdorlik uchun javobgarlik to'g'risidagi jinoiy-huquqiy normalarning taxliliga xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, qonun chiqaruvchi ushbu kodekslarda 1917 yilga qadar bo'lgan davrda ushbu jinoyatlar haqida chor Rossiyasida mavjud bo'lgan jinoiy-huquqiy koidalarni deyarli qayta joriy etgan.

O'zbekistonning 1959 yil 21 mayda qabul qilgan Jinoyat kodeksida xam mansabdor shaxsning o'z xizmat mansabidan foydalanib qilishi lozim bo'lgan yoki mumkin bo'lgan biror-bir harakatni pora beruvchi shaxs manfaatini ko'zlab bajarganligi yoki bajarmaganligi evaziga pora olganlik uchun javobgarlikni belgilovchi norma mavjud bo'lgan. Mazkur kodeks qabul qilinishi bilan «mansabdor shaxs» tushunchasi xam aniq belgilab qo'yildi. Natijada mansabdor shaxs bo'lmagan xizmatchilarning pora olganlik uchun javobgarligi dekriminalizatsiya kilindi. 1959 yilgi Jinoyat kodeksi 148-moddasi 2-qismining «Mansabdorlik jinoyati va mansabdor shaxs tushunchasi»da korxona, muassasa va tashkilotda doimiy yoki vaqtincha, pullik yoki pulsiz, tayinlangan, saylangan xolda yoxud ayrim topshiriqlar yuzasidan davlat hokimiyati aktlarini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan vazifalarni yoxud ma'muriy-boshqaruvchilik va tashkiliy-xo'jalik xususiyatidagi harakatlarni bajaruvchi shaxs mansabdor shaxs deb hisoblanishi belgilangan.

O'zbekistonning 1959 yilda qabul qilgan Jinoyat kodeksining poraxo'rlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan 152-154-moddalari 1995 yilning 1 apreliga kadar amal kildi.

Korrupsiya miqyosini belgilovchi omillar va uning kelib chiqish sabablari

Korrupsiya – mansab mavqeidan shaxsiy maqsadlarda foydalanish bilan bog'liq bo'lgan jinoyat. Korrupsiya faoliyati xufyona iqtisodiyotning asosiy turlaridan biri hisoblanadi. Aksariyat hollarda korrupsiya deganda davlat amaldorlari tomonidan shaxsiy maffatlarni ko'zlab, boylik orttirish maqsadida fuqarolardan pora olish, qonunga xilof pul daromadlarini qo'lga kiritish tushuniladi. Ammo, umuman olganda, davlat amaldorlarigina emas, balki, masalan, firmalarning menejerlari ham korrupsiyaga doir munosabatlarning ishtirokchilari bo'lishi; pora pul bilan emas, balki boshqa shaklda berilishi mumkin; korrupsiyaga doir munosabatlarning tashabbuschilari ba'zan davlat amaldorlari emas, balki tadbirkorlar hisoblanadi.

XX asrning ikkinchi yarmiga kelib korrupsiya xalqaro muammoga aylandi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari natijasida bir mamlakatdagi korrupsiya boshqa mamlakatlar rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsata boshladi. 1994 yilning 31 dekabrda «Financial Times» gazetasi 1995 yilni «Korrupsiya yili» deb e'lon qilganligi ko'pchilikka ma'lum. Birlashgan Millatlar Tashkiloti esa korrupsiyaga oid savodxonlikni tashviqot qilish uchun 9 dekabrni «Korrupsiyaga qarshi kurash xalqaro kuni» deb ta'sis etdi va ushbu kun 2004 yildan boshlab nishonlanib kelinadi.

Hokimiyat (ijroiya, vakillik va sud) organlaridagi korrupsiya hozirgi vaqtda jahonning deyarli barcha mamlakatlari, shu jumladan O'zbekistondagi muhim

muammolardan biri hisoblanadi. Bu turdagi korrupsiya jinoyatlarining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, ularni o'zlari qonunga rioya etishlari va uni muhofaza qilishlari lozim bo'lgan kishilar sodir etadilar. Aksariyat mamlakatlarda bu jinoyatlar keng tarqalganligi, davlat apparati xodimlari korrupsiya domiga ilinganligi mazkur mamlakatlarning qonunchilarini poraxo'rlik, mansab mavqeini suiiste'mol qilish va boshqa xavfli mansabdorlik jinoyatlariga qarshi qat'iy choralar ko'rishga va, aksincha, amaldorlarning uncha xavfli bo'lmagan va ko'proq darajada tarqalgan jinoyatlariga jiddiy e'tibor bermaslikka (masalan, uncha qimmat turmaydigan sovg'a olish jinoyat hisoblanmaydi) majbur qilayotir.

Korrupsiyaning o'ta avj olishiga quyidagi xavfli ijtimoiy hodislar ham sabab bo'lmoqda. O'tgan asrning oxirlari va XXI asrga kelib G'arb mamlakatlarida moddiyotga berilish, nafsni qondirish, buyumparastlik kabi illatlarning singdirilishi iqtisodiy jarayonlarni jadallashtirdi. «Barcha narsa sotish va sotib olish mumkin bo'lgan tovarga aylantiriladi» degan tushuncha insonlar ruhiyatiga singdirila boshlandi. Tovar (buyum)ga sig'inish kuchaydi. Globallashuvning xususiyati madaniyatlarning «duragaylashuvi»ga olib keldi. Fikr va buyumlarning, inson tanasi va ruhiyatining, tabiat va madaniyatning tovarga aylantirilishi bugungi kunning asosiy xususiyati bo'lib qolmoqda.

Jamiyat hayotining barcha sohalarida savdo-sotiq munosabatlari ustuvor bo'lmoqda «yemak va tomoshalar» shiori ostida insonlarda iste'molchilik kayfiyati avj oldirildi. «Insoning hamyoni qaerda bo'lsa, uning qalbi ham o'sha yerda» degan halokatli g'oya singdirilmoqda.

Molparastlik va xudbinlikning shu tariqa hammabop qadriyat sifatida tiqishtirilishi inson ma'naviy olamiga jiddiy tahdid solmoqda.

Korrupsiyaviy jinoyatlarning sodir etilishiga sharoit yaratuvchi omillardan biri sifatida bu illat ustidan tashkiliy-boshqaruv va ijtimoiy nazorat yetarli emasligi ko'rsatilib, ularga:

rejalashtirishdagi kamchiliklar, shartnoma talablarini ishtirokchilar tomonidan buzilishi, xizmat faoliyatini tashkil etishdagi nuqsonlar (majburiyatlarni taqsimlash, vakolatni belgilash, ish xajmining ko'pligi va h.k.);

kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishdagi kamchiliklar (bilimsiz va tajribasi yo'q yoki ishonchsiz shaxslarni qarindosh urug'chilik, tanish-bilishchilik asosida ishga qabul qilish va shunga o'xshash holatlar);

hisob-kitob va nazoratning sustligi;

xo'jasizlik va ortiqcha sarf-xarajatga yo'l qo'yib berish (energiya manbalaridan, moddiy va odam resurslaridan tejamkorliksiz foydalanish), tarbiyaviy ishlardagi nuqsonlar;

huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat organlari faoliyatidagi

mansabdor shaxslar, xizmatchilarning foydasi va sarf-harajatlari va ular tomonidan xizmat vazifalarini bajarishi ustidan nazoratni yo‘qligi, shuningdek, korrupsiyaviy holatlarga e’tiborsizliklarni keltirib o‘tsak bo‘ladi.

Ko‘pgina davlatlarda korrupsiyaviy jinoyatlarni oshib ketishiga sabab, davlat organlari mansabdor shaxslari va xizmatchilarining salbiy jihatlariga e’tibor qaratmaslik, ularning sonini juda oshib ketishiga olib kelmoqda. Bunday jihatlariga masalan, ko‘rolmaslik, g‘arazgo‘ylik, karerizm, moddiy foyda olish yo‘lida qonun va manaviy talablar hamda kasb obro‘cini qurbon qilishga tayyorlik kabi bir qator negativ holatlar kiradi. Mansabdor shaxs va davlat xizmatchilari xulq-atvorida bunday salbiy jihatlarni ildiz otishiga, u ishlayotgan jamoadagi nosog‘lom muhit katta ta’sir o‘tkazadi. Xususan, xizmatchilar tomonidan oldindan xizmatdan shaxsiy manfaatlari yo‘lida foydalanib kelganligi, ularning ichida kriminal faoliyat orqasidan boyib, o‘z moddiy tomonini juda yaxshilab olgan xodimlarning mavjudligi, xodimlar o‘rtasida boylik darajasiga qarab manfaatlar o‘rnatilganligi kabi salbiy holatlar.

Shu sababli, korrupsiyaviy jinoyatlarga oid qonunchilikni yanada takomillashtirish masalalari nafaqat bizning respublikamiz qonunchiligi uchun, balkim aksariyat xorijiy davlatlarning bu boradagi qonunchiligi uchun ham nihoyatda dolzarb bo‘lib turibdi. Ko‘pgina umumiy savollar, aniqrog‘i “pora olish”, “pora berish”, “pora olish va berishda vositachilik qilish” masalalari turli davlatlar qonunchiligida hozirgacha ham o‘z yechimini topmagan, ayrim holatlarda esa ular bir biri bilan qarama-qarshi ko‘rinishga ega. Davlat mansabdor shaxslari va xizmatchilari o‘rtasida korrupsiyaviy jinoyatlarni oldini olish choralarini kuchaytirish maqsadida ko‘pgina davlatlar qonunchilikni takomillashtirish va samardorligini oshirish orqali bu dalzarb masalani hal etishga urinishmoqda. Shu bois, xorijiy davlatlar jinoyat huquqining poraxo‘rlik va mansabni suiste’mol qilishga oid jinoiy-huquqiy normalarini chuqur tahlil qilish va ularning ijobiy tajribasini umumlashtirish va qonunchilikka kiritish masalalari ham nazariy, ham amaliy jihatdan muhim ahamiyatga egadir.

Mansabdor shaxslar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning o‘ziga xos xususiyatlari shundan iboratki, mazkur shaxslarning asosiy vazifasi qonunlarga eng avvalo o‘zlari amal qilishlari va boshqa shaxslarni amal qilishini nazorat qilishlari lozim.

G‘arb davlatlarida mansab bilan bog‘liq jinoyatlarni keng tarqalganligi, davlat tizimida ishlaydigan mansabdor shaxslarni korrupsiyaviy jinoyatlarni sodir etib borishi, shuningdek, keyingi yillarda nufuzli xalqaro tashkilotlarning mas’ul raxbarlarini turli moliyaviy o‘yinlarda ishtirok etib qolishi (masalan, Xalqaro valyuta jamg‘armasi sobiq rahbari Stross Kan, Xalqaro valyuta fondi sobiq rahbari

Jozef Blatter, Panamageyt deb nomlanmish ko'pgina davlatlar rahbarlarini offshor mintaqadardagi yashirin jamg'armalari va boshqalar) mazkur davlatlarning qonun chiqaruvchi organlarini mansab bilan bog'liq bo'lgan xizmat vazifasini suist'emol qilish, poraxo'rlik va boshqa mansabdorlik jinoyatlari uchun javobgarlikni kuchaytirish va shu bilan bir vaqtda ommaviy xavflilik darajasi kam bo'lgan mansab bilan bog'liq jinoyatlar uchun javobgarlikni yengilashtirish yo'lidan borishga majbur qilmoqda. Masalan, ko'pgina g'arb davlatlari qonunchiligida mansabdor shaxs tomonidan ma'lum miqdorgacha sovg'a olishi jinoyat hisoblanmaydi.

Shu bois, ko'pgina davlatlarining ko'p yillik qonunchilik tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, bu davlatlarda mansabdor shaxslar faoliyati bilan bog'liq jinoyatlar aks etgan qonunchilikning ideal ko'rinishi izlash jarayonlari hamon davom etib kelmoqda. Boshqaruv tartibiga qarshi korrupsiya jinoyatlarida harakat aynan g'ayriqonuniy bo'lishi kerak va bu xizmat vazifalarining bajarilishi bilan aloqador bo'lishi lozim. Aksariyat hollarda mansabni suiiste'mol qilinganida uning huquqqa xiloflik xususiyati yaqqol namoyon bo'ladi, sababi bu harakatlar ayrim qonun normalarning buzilishi bilan sodir etiladi. Masalan, nazorat yoki taftish organlari xodimlari talon-torajni ataylab yashiradilar, aniqlangan kamomadni taftish aktlarida ko'rsatmaydilar, korxona rahbarlari g'araz maqsadlarda moliyaviy yoki shtat intizomini buzadilar; pora evaziga sud ijrochilari mol-mulkni ro'yxatga olish aktlarini yo'q qilib yuboradilar va h.k.lar. Boshqaruv tartibiga qarshi korrupsiya jinoyatlari ichida, davlat yoki jamoat mulklarini vaqtinchalik foydalanishga berib turish, g'ayriqonuniy ravishda moddiy boyliklarni sarflab yuborish yoki keraksiz yo'nalishga sarflash, poraxo'rlik kabilar ko'proq uchraydi. Bunday harakatlar korxona yoki tashkilotlar moddiy boyliklarining kamayishiga sabab bo'ladi.

Mansabdor shaxslar huquqqa xilof harakatlarini shuningdek, korxona yoki tashkilot uchun harid qilinadigan vositalarga ortiqcha sarflab yuborish orqali ham sodir etadilar. Masalan, qonunga xilof ravishda davolanish yoki dam olish uylariga imtiyozli yo'llanmalar sotib olish, xodimlar uchun qonunga xilof ravishda uy-joy sotib olish, dala hovlilari uchun joylar olish, xodimlarning farzandlari o'qishlari uchun shartnoma pullari to'lab berish va h.k.

Olib borilgan ilmiy izlanishlarga qaraganda, korrupsiya rivojlangan jamiyatlarda uning quyidagi turlari tez-tez uchraydi:

– ***Maishiy korrupsiya, asosan mansabdor shaxslar va davlat xizmatchilarining kundalik ish faoliyatida fuqarolar bilan munosabatlarida manfaatlar to'qnashadi;***

– ***Ishbilarmonlik korrupsiyasi, bu hokimiyat vakillarining tadbirkorlik sub'ekt (biznesmen)lari bilan munosabatlarida uchraydi;***

– Oliy hokimiyat organlari korrupsiyasi, bu demokratik jamiyatlarda siyosiy hukmron doiralar hamda odil sudlov tizimi faoliyatida ko‘zga tashlanadi.

Korrupsiyaning jamiyatda yuqori ekani bir qancha ob‘ektiv sabablar bilan bog‘liq, masalan:

mamlakat iqtisodiyoti davlat tomonidan boshqarilishi;

muayyan xizmat turlarida davlat monopoliyasi (yakka hukmronlik) o‘rnatilgani;

byurokratiya (davlat boshqaruv organlari)ning xalq bilan aloqalari uzilib qolganligi;

iqtisodiy barqarorlikning mavjud emasligi, inflyatsiya;

iqtisodiy rivojlanish (YaIMning aholi jon boshiga o‘sishi) sur‘atlari pastligi;

jamiyatning huquqiy madaniyati pastligi;

ikki xil talqin etiladigan qonun normalarining mavjudligi;

davlat sektorida oylik maoshlarning xususiy sektorga qaraganda ancha pastligi;

fuqarolarning davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati sustligi;

jamiyat va davlat boshqaruvida siyosiy homiylik, mahalliliychilik, qarindosh-urug‘ va “oshna-og‘aynigarchilik” munosabatlarining yuqoriligi singari illatlar.

Shuningdek, tadqiqotlardan ma‘lum bo‘lishicha, korrupsiya mamlakatda quyidagi fojiali oqibatlarni keltirib chiqaradi:

davlat resurslari va manbalarining samarasiz isrof etilishi;

soliq ma‘murchiligining susayishi, soliqlarning davlat budjetiga tushish miqdori kamayishi;

davlat apparatining ish samaradorligi keskin tushib ketishi;

xususiy tadbirkorlarning tez-tez “sinib” ketishlari;

malakali mutaxassislarning horijga ommaviy ravishda chiqib ketishlari;

ishlab chiqarishda investisyaning kamayib ketishi, iqtisodiy o‘rishning to‘xtab qolishi;

jamoat xizmatlari sifatining yomonlashuvi;

xalqaro tashkilotlarning rivojlanayotgan davlatlarga ko‘rsatayotgan moliyaviy yordamlaridan maqsadsiz foydalanish;

jamiyatda ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi;

uyushgan jinoyatchilikning avj olishi – yirik mafiya guruhlarini paydo bo‘lishi;

siyosiy hokimiyatning qonuniyligiga putur yetishi;

jamiyatdagi ma‘naviy muhitning buzilishi va h.a.

V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

V. ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr / Sh.M.Mirziyoev. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 48 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiyjavobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yildajitimoiiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlariva 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning engmuhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017yil 14 yanvar. – T.: "O'zbekiston", 2017. - 104 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 488 b.

4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq/ Sh.M. Mirziyoev. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2016. -56b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining 2008yil 7 iyuldagi "Korrupsiyaga qarshi BMT Konvensiyasiga qo'shilish to'g'risida"gi Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi 2017-yil 3-yanvardagi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni // «Xalq so'zi» gazetasi.

3. O'zbekiston Respublikasida 2021-yil 18-noyabrdagi "Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonuni//Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 19.11.2021 y., 03/21/729/1064-son

4. O'zbekiston Respublikasining 2011 yil 23 avgustdagi «Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida»gi Qonuni va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-1602-sonli qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi to'g'risidagi Nizomga asosan 2015 yil 25 dekabr kuni «Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarining korrupsiyaga qarshi ekspertizasini o'tkazish uslubiyotini tasdiqlash to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 384-mh-son buyrug'i //O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2015 y., 51-son, 644-modda

5. O'zbekiston Respublikasining 2015-yil 20-avgust «O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga xususiy mulkni, tadbirkorlik sub'ektlarini ishonchli himoya qilishni yanada kuchaytirishga, ularni jadal rivojlantirish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi O'RQ-391-son Qonuni // «Xalq so'zi» gazetasining 2015-yil 21- avgustdagi 164 (6347)-soni.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 5 oktabrdagi «Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta’minlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PF-4848 sonli Farmoni.

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 21 oktabrdagi “Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida PF-4850-sonli Farmoni //«Xalq so‘zi» gazetasi, 22.10.2016 y., 209 (6644)-son,)

8. O‘zbekiston Respublikasi adliya vazirining 2015 yil 25 dekabrda “Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarining korrupsiyaga qarshi ekspertizasini o‘tkazish uslubiyotini tasdiqlash to‘g‘risida” 384-mh-sonli buyrug‘i (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015 y., 51-son, 644-modda).

9. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 55-um -sonli buyrug‘i bilan 2016 yil 30 martda tasdiqlangan “Uzbekiston Respublikasi adliya organlari va muassasalari xodimlariniig odob-axloq qoidalarini”.

10. Yuridik xizmat faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori 2017-yil 19- yanvar, PQ-2733-son //«Xalq so‘zi» gazetasining 2017 yil 20 yanvardagi 15 (6709)-sonida e’lon qilingan.

11. «Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi 2017 yil 2 fevral Qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-2752-son Qarori // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 5-son, 62-modda.

12. ”O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida PF-4947-son Farmoni //O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 70-modda.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 8 sentabrdagi “O‘zbekiston Respublikasida Ma’muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5185-son Farmoni

14. 2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentabrdagi PF 5544 Farmoni.

15. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 7- fevraldagi “Huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ yoki muassasalarning mansabdor shaxslari tomonidan chiqariladigan rasmiy ogohlantirish shaklini hamda uni chiqarish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 60-son Qarori (O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6-son, 79-modda).

16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-fevraldagi “Tadbirkorlik sub’ektlariga davlat xizmatlarini ko‘rsatish mexanizmlarini takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-2750-son Qarori //O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 5-son, 61-modda.

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 11 sentabrda «Hududlarda tadbirkorlik tashabbuslari va loyihalarini jadal amalga oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi PQ-3939-son Qarori.

18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 9 yanvardagi «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida» PF-5618-son Farmoni.

19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida kadrlar siyosati va davlat fuqarolik xizmati tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-58432-son Farmoni 2019y.03.10. //Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 04.10.2019 y., 06/19/5843/3900-son.

20. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6013-son Farmoni.

21. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 iyundagi O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi № PQ-4761-son Qarori.

22. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6 iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi murosasiz munosabatda bo‘lish muhitini yaratish, davlat va jamiyat boshqaruvida korrupsiyaviy omillarni keskin kamaytirish va bunda jamoatchilik ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6257-son Farmoni bilan tasdiqlangan Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha 2021-2022 yillarga mo‘ljallangan davlat dasturi

23. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6 iyuldagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatini samarali tashkil etishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ–5177-son Qarori.

24. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023yi 27 noyabrda “Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish hamda davlat organlari va tashkilotlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-200-son Farmoni.

25. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha 2023-2024 yillarga mo‘ljallangan davlat dasturi //PF-200-son 27.11.2023.

III. Xalqaro-huquqiy hujjatlar

1. Davlat mansabdor shaxslarining axloq-odobi to‘g‘risida Xalqaro Kodeks. BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1996 y. 12 dekabrda qilingan BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1979 y. 17 dekabrda q/qilingan, Rezolyusiya № 34/169,

2. Korrupsiyaga qarshi BMT Konvensiyasi, BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2003 y. 31 oktabrda qabul qilingan,

3. Anti-corruption Reforms in Eastern Europe and Central AsiaProgress and Challenges, 2009-2013 (Russian version) Sep 2013. Publisher:OECD Publishing. Language:Russian Pages:172

4. Asset Declarations for Public OfficialsA Tool to Prevent Corruption (Russian version) //Aug 2011.Publisher:OECD Publishing.Pages:276

5. Specialised Anti-Corruption InstitutionsReview of Models (Russian

IV. Maxsus adabiyotlar

1. Atajanov A. Korrupsiyaga qarshi kurashish: xorijiy tajriba. // -T.: O'R Oliy sudining Axborotnomasi. 2016. № 5. – 38-39 b.
2. Altinyelken, H.K. Corruption in the education sector in developing countries. The Hague: Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Education and Development Division. 2004.
3. Argandoña, A. (2017), "Petty Corruption – Facilitating Payments and Grease Money"
4. Aßländer, M.S. and Hudson, S. (Ed.) The Handbook of Business and Corruption, Emerald Publishing Limited, P.50
5. Axrarov B.D. Boshqaruv tartibiga qarshi mansabdorlik jinoyatlari uchun javobgarlik muammolari: Yurid. fan. dokt. ...dissertatsiya. – T., 2008. – B.143-146.
6. Borotov M. Korrupsiya: xorijiy mamlakatlar davlat va huquq tarixida unga qarshi kurashish masalalari.//Huquq va burch.2014.№ 7.-62-64b.
7. Zufarov R. Poraxo'rlik- korrupsiya negizi // Davlat va huquq. – 2000. № 4. – 41 b.
8. Zufarov R.A. Poraxo'rlik uchun jinoiy javobgarlik. – T.: TDYuI, 2004. – 83-84b.
9. Ismailov B.I. Xalqaro jinoyatchilikka qarshi kurashning xalqaro-huquqiy jihatlari // O'quv qo'llanma.-T.: YuMOM. 2015.-129 b.
10. Исмаилов Б.И., Насриев И.И. Правовые основы привлечения юридических лиц к ответственности за коррупционные правонарушения в зарубежных странах//Учебное пособие.-Т.:Высшая школа судей, Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан, 2020. -269 с.
11. Исмаилов Б.И. Насриев И.И. Противодействие коррупции в частном секторе: международные стандарты и зарубежная правоприменительная практика. //Монография. -Т. Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан, Высшая школа судей, 2020. -290 с.
12. Исмаилов Б.И., Насриев И.И. Реализация в Республике Узбекистан международных стандартов в сфере справедливого правосудия// Учебник. Т:Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан, Высшая школа судей, 2020.-150 с.
13. Исмаилов Б.И. Опыт зарубежных стран в сфере противодействия коррупции: практические аспекты его использования в Республике Узбекистан//Учебное пособие.-Т.: Высшая школа судей, Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан, 2020. -146 с.
14. Ismailov B.I. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi rivojlanishi.//Monografiya.-T.:O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi Korrupsiyaga qarshi kurashish ilmiy ta'lim markazi, Высшая школа судей. 2020.-170 b.
15. Ismailov B.I., Nasriev I.I. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish masalalari//O'quv-uslubiy qo'llanma. -T.:O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi, O'zbekiston

Respublikasi Sudyalar oliy kengashi Sudyalar oliy maktabi, 2020.-272 b.

16. Toychiev N. Huquqiy ekspertiza korrupsiyaning oldini olishga xizmat qiladi. // Huquq va burch, 2015 №5. -12-13b.

17. Tog‘aev Q. Jismoniy va yuridik shaxslar murojaatlari. // -T.: O‘R Oliy sudining Axborotnomasi. 2016. № 5 –10-12b.

18. To‘raev J. Mansabdorlik jinoyatlari ular uchun jinoiy javobgarlikni takomillashtirish tendensiyalari. // Huquq va burch, 2015. №3. -62-63b.

19. Юсуфжанов О., Усманова С., Зарубежный опыт противодействия коррупции. // -Т.: Адвокат, 2016. №5 -59-62 с.

20. Jamie M. Sommer (2017) Grand and petty corruption: a cross-national analysis of forest loss in low- and middle-income nations, Environmental Sociology, P.32

21. Claudia Baez-Camargo, Paul Bukuluki, Richard Sambaiga, Tharcisse Gatwa, Saba Kassa & Cosimo Stahl (2020) Petty corruption in the public sector: A comparative study of three East African countries through a behavioural lens, African Studies P. 22

22. Magyar B.; Madlovics B. From Petty Corruption to Criminal State. Intersections. East European Journal of Society and Politics, [S.l.], v. 5, n. 2, july 2019. P.16

23. Ledeneva, A. (ed.). 2018. The Global Encyclopedia of Informality: Understanding Social and Cultural Complexity, Volume 1. London: UCL Press. P.153

V.Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.anticorruption.uz>
3. <http://www.yuz.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. [http:// www.edu.uz](http://www.edu.uz)
7. [http:// www.lib.bimm.uz](http://www.lib.bimm.uz)

TELEGRAM

INSTAGRAM

FACEBOOK

YOUTUBE

20
25

+998-71-202-01-20

<https://bimm.uz>